

УДК 599.362 (477.52)

НОВІ ЗНАХІДКИ ХОХУЛІ РУСЬКОЇ (*DESMANA MOSCHATA*) У БАСЕЙНІ РІЧКИ СЕЙМ

Вікторія ЦЮПКА

Національний науково-природничий музей, вул. Богдана Хмельницького 15, Київ–30, 01601, Україна
National Natural History Museum, Kyiv, 15 Khmelnitsky str., Kyiv–30, 01601, Ukraine
E-mail: rubba@ukrpost.ua

New finds of the Russian desman (*Desmana moschata*) in the basin of Seim river. — Tsiupka V. — This rare mammal species was registered on the territory of the «Serednjosejmski» reserve in Sumy region. All records come from the river Vyr near the Novi Vyrky village. Communication includes detail description of these 3 records as well as biometrical characters of animals. The unique findings of the alive desmans have proved an existence of this species on the river Vyr in Bilopolskii district.

Key words: *Desmana moschata*, rare species, river Vyr, Sumy region.

Вступ

Хохуля (*Desmana moschata*) належить до зникаючих тварин фауни України. Це реліктовий, ендемічний вид, відомий із дольдовикової епохи (третинний період), з обмеженим ареалом. Вид занесено до Червоної книги України, Червоної книги МСОП, Червоної книги європейських хребетних та до Додатку 3 Бернської конвенції (Загороднюк та ін., 2002).

На сьогодні в Україні хохуля зустрічається можливо лише у заплаві річки Сейм на території Середньосеймського заказника (Загороднюк та ін., 2002). На Сумщині хохуля з'явилася у 70-х роках ХХ ст. Розселилася вона природнім шляхом з території Росії після випуску у 1961 році в Глушковському районі Курської обл. 95-ти особин у затоку р. Сейм (Сердюк, 1978). Вже 1971 р. хохулю спостерігали на кордоні з Україною (90 км від місця випуску). У 1975 р. В. М. Сердюк довів існування хохулі на території України у Путивльському районі, на віддалі 35–40 км від кордону з Росією (Сердюк, 1978). За даними І. Р. Мерзлікіна, станом на 1994 рік, хохуля розселилася від місць, вказаних Сердюком, вниз за течією на 140–180 км і, ймовірно, досягла Чернігівської області (Мерзликін, 1995).

У даному повідомленні наводяться дані щодо знахідок хохулі на Сумщині у Білопільському районі, поблизу села Нові Вирки, у лівій притоці Сейму — річці Вир.

Огляд спостережень

Відомо, що хохуля — тварина дуже потаємна, і побачити її в природі дуже важко, тому надзвичайно важливими є повідомлення про зустрічі з цими тваринами рибалок та місцевих жителів (Загороднюк та ін., 2002).

За твердженнями старожилів, хохуля почала потрапляти в рибальські сітки десь із середини 70-х років ХХ ст. Скоріше за все тварина потрапила до р. Вир у період великих повеней кінця 60-х та початку 70-х років ХХ ст. Природні умови для існування хохулі тут виявилися надзвичайно сприятливими: повільна течія, заліснені береги, багата харчова база. Взимку водойма не промерзає, навесні при повенях є де сховатися.

Пік чисельності хохулі спостерігався рибалками в кінці 80-х років: тварини масово потрапляли до сіток, їх шкурки навіть використовувались для пошиття шапок. Вже до середини 90-х років таких випадків стало менше.

На сьогодні протягом року на р. Вир біля с. Нові Вирки трапляється від 7 до 10 випадків загибелі хохулі в рибальських знаряддях лову. За 2005 рік відомо 7 таких випадків, за 2006 р. — 2 випадки. Офіційно зафіксовано три випадки, за якими і були складені відповідні акти та доправлені до Державного управління екології та природних ресурсів у Сумській області, у відділ природно-заповідного фонду.

Наводимо дані щодо знахідок, за якими було складено акти:

- 31.07.2005 р. на території заказника «Середньосеймський» на відстані 2,5 км від с. Нові Вирки на березі р. Вир знайдено одну особину хохулі. Найімовірніше, викинута рибалками із сіток. Самець?, вага — 300 г, довжина тіла — 195 мм, хвоста — 155 мм, хоботка — 23 мм.

- 10.01.2006 р. на території заказника Середньосеймський на відстані 2 км від с. Нові Вирки та 1 км від кордону заказника, на льоду річки Вир (біля ополонки) знайдена одна особина хохулі. За всіма ознаками викинута рибалками із сітки. Самець. Вага — 290 г, довжина тіла — 190 мм, хвоста — 150 мм, хоботка — 23 мм.

- 09.04.2006 р. на р. Вир під час повені на відстані 3 км від с. Нові Вирки та 0,5 км від заказника Середньосеймський із рибальських сіток визволена жива хохуля. Це був, ймовірно, самець, віком 9–10 місяців, довжина тіла — 190 мм, хвоста — 160 мм, вага — 350 г.

Досвід утримання

Одну тварину (остання знахідка) автор утримував у неволі 4 доби.

Удень хохуля поводитися спокійно, переважно спала, прокидалася лише для того, щоб поїсти та попити води. Ближче до вечора ставала активною, більше їла. Годували тварину черв'яками і рибою. Перевагу вона надавала рибі. Загалом за добу споживала до 200 г їжі. На кінець першої доби хохуля почала інтенсивно виділяти достатньо різкий специфічний запах, який можна порівняти із запахом горілої гуми.

Щовечора тварину пускали у ємність з водою, де вона плавала. У воді хохуля почувала себе спокійно: пірнала, чистила хутро, вмивалася, збирала і їла шматочки риби, розкладені на дні. За період утримання хохуля не реагувала на переміщення предметів, але чітко розрізняла світло й темряву. Тварина виявилася надзвичайно чутлива до запахів, звуків та дотиків.

На кінець третьої доби хохуля почала виявляти підвищену тривожність, тому 13 квітня 2006 р. за участю членів комісії та членів екологічного гуртка місцевої школи тварина була випущена у природне середовище. Опинившись у воді, хохуля швидко заспокоїлася і близько 40 хв. плавала та пірнала біля берега та періодично вилазила на суху місцинку, де чистила хутро. Через 40 хв. тварина попливла від берега.

Рис. 1. Хохуля в руках у дитини (липень 2005 р.) та у водоймі (січень 2006 р.). Фото автора.

Рис. 2. Типовий біотоп хохулі в заплаві р. Вир. Фото автора.

Висновки

Завдяки вищезгаданим фактам існування хохулі на території Білопільського району на р. Вир знаходить своє підтвердження. На жаль, стверджувати про існування хохулі на Сумщині ми можемо лише по випадках її загибелі, але саме ці відомості повинні привернути увагу науковців до проблеми створення єдиної, цілеспрямованої програми щодо вивчення розповсюдження цього виду та його належної охорони в Україні.

Нагальною необхідною є зміна статусу заказника «Середньосеймський», який був створений з метою збереження популяції хохулі, але фактично не виконує своєї функції. Хоча ще у 2001 р. затверджено наукове обґрунтування створення ННП «Середньосеймський», до складу якого включено і заказник (Наукове..., 2001), але і до сьогодні відсутніх зрушень у вирішенні цього питання немає. Крім того, при створенні національного парку необхідно врахувати, що хохуля сьогодні зустрічається вже далеко за межами заказника.

Література

- Загороднюк І., Кондратенко О., Домашнінець В. Хохуля (*Desmana moschata*) в басейні Сіверського Дінця. — Київ, 2002. — 64 с. — (Праці Теріологічної школи; Вип. 4).
- Мерзликин И. Р. Предварительное сообщение о выхухоли (*Desmana moschata*) на территории Сумской области (Украина) // Научные труды Зоол. музея Одесского гос. ун-та. — Одесса, 1995. — Том 2. — С. 30–32.
- Наукове обґрунтування створення Національного природного парку «Середньосеймський» на Сумщині. Науково-технічний звіт. — Суми, 2001. — 51 с.
- Сердюк В. Н. Новые данные о распространении выхухоли на Украине // Вестник зоологии. — 1978. — № 2. — С. 79–80.